

نقش امام حسن عسکری (ع) در آماده سازی شیعیان برای عصر غیبت

طبیسی گفت: در شرایطی که دشمنان درصددند مدام امام را تحت نظر داشته باشند، امام با اشراف اطلاعاتی و رهبری شبکه وکالت، در صدد صیانت بخشی و امنیت فکری شیعه برآمدند.

طبیسی گفت: در شرایطی که دشمنان درصددند مدام امام را تحت نظر داشته باشند، امام با اشراف اطلاعاتی و رهبری شبکه وکالت، در صدد صیانت بخشی و امنیت فکری شیعه برآمدند.

خبرگزاری مهر- گروه دین و آئین- نگار احدپور اقبلاغ: امروز ۸ ربیع الاول مصادف است با سالروز شهادت یازدهمین اختر تابناک آسمان امامت و ولایت، امام حسن عسکری (ع) می باشد.

آن امام همام در سال ۲۳۲ هجری قمری، چشم به جهان گشود. پدر بزرگوار ایشان، امام هادی (ع) و مادرشان بانویی زاهد و پارسا به نام حدیثه است. ایشان در سن ۲۲ سالگی و پس از شهادت مظلومانه امام هادی (ع)، با تقدیر الهی به مقام امامت رسیده و عمر پربرکت خویش را صرف هدایت شیعیان نمودند. بدون شک مهمترین رسالت ایشان را می توان زمینه و آماده سازی فکری و روحی جامعه برای ورود به عصر غیبت دانست به گونه ای که در سایه این آماده سازی ها، قرن ها است که شیعه منتظر ظهور منجی عالم بشریت (عج) است.

از همین رو به مناسبت فرا رسیدن سالروز شهادت این امام همام، خبرگزاری مهر در گفت و گو با حجت الاسلام محمدمحسن مروجی طبیسی، کارشناس مذهبی و عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب اسلامی، بر راهبردها و اقدامات امام حسن عسکری (ع) در تقویت و رشد آموزه مهدویت مروری کرده که در ادامه مشروح این گفتگو را می خوانید:

حجت الاسلام مروجی طبیسی در ابتدا با اشاره به شرایط حاکم بر جامعه عصر امام عسکری (ع) عنوان کرد: دوران امامت امام حسن عسکری علیه السلام روزگار حساسی بود. حاکمان مستبد عباسی به خوبی آگاهی داشتند که شیعه در انتظار امامی است که از آن با عنوان قائم و منجی یاد می شود، چراکه سال ها قبل امام صادق علیه السلام خطاب به گروهی که خدمت ایشان رفته بودند، چنین فرموده بود که بنی امیه و بنی عباس وقتی فهمیدند زوال قدرتشان به دست قائم آل محمد است، شمشیرشان را برای کشتن او به کار بستند.

وی افزود: به علت فشارهای روز افزون عباسیان بر امامان معصوم و آزار و شکنجه آنان و نیز آماده نبودن جامعه برای پذیرش امامت امام مهدی (ع)، مشیت الهی چنین تعلق گرفت که آخرین وصی پیامبر (ص) و ائمه (علیهم السلام)، حضرت مهدی موعود (ع) در غیبت فرو رود؛ تا وجود مقدسش از گزند حوادث زمان، مصون بماند، در فرصت مناسبی به میان مردم بیایند و مردم از وجود پرفروغ آن امام بهره مند شوند.

مروجی تصریح کرد: طبیعی است که مردم و جامعه باید آمادگی های لازم را پیدا می کردند تا موضوع غیبت امام را بپذیرند و دچار سردرگمی و انحراف در دین نشوند. از این رو، امام عسکری (ع)، با انجام اقداماتی حکیمانه، در مسیر زمینه سازی و آماده کردن مردم برای پذیرش امر مهم غیبت امام دوازدهم (حضرت مهدی (ع)) قدم های بسیار مؤثری برداشتند.

وی افزود: رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیه السلام هر کدام به گونه ای به این امر خطیر پرداخته اند. تا جایی که ده ها حدیث از ناحیه پیامبر اعظم (ص) درباره قیام قائم آل محمد (ص) وارد شده است و از ائمه (ع) نیز اخبار بسیاری در این باب وارد شده است. اما نقش امام عسکری علیه السلام در زمینه سازی غیبت فرزندشان بی بدیل است. چون امر غیبت درباره ائمه (ع) دیگر پیشینه نداشته و مختص به حضرت حجت علیه السلام است و درک و فهم این مسئله برای همگان چندان سهل و آسان نیست.

این کارشناس مذهبی یکی از بزرگترین مسئولیت های امام عسکری (ع) را معرفی فرزند خویش به عنوان امام و مقتدای مردم و زمینه سازی برای غیبتش است ذکر و خاطر نشان کرد: امام عسکری (ع) او برای ایفای این نقش خطیر به شیوه های گوناگون توسل جسته، امامت و غیبت حضرت ولی عصر (ع) را برای مشتاقان ولایت اهل بیت علیه السلام تبیین و تشریح کردند.

طبیسی است که مردم و جامعه باید آمادگی های لازم را پیدا می کردند تا موضوع غیبت امام را بپذیرند و دچار سردرگمی و انحراف در دین نشوند. از این رو، امام عسکری (ع)، با انجام اقداماتی حکیمانه، در مسیر زمینه سازی و آماده کردن مردم برای پذیرش امر

مهم غیبت امام دوازدهم (حضرت مهدی (ع)) قدم‌های بسیار مؤثری برداشتند

وی با اشاره به روایتی، تصریح کرد: در کمال‌الدین شیخ صدوق (ره) آمده که احمد بن اسحاق قمی می‌گوید وقتی حضرت حجت (علیه السلام) متولد شدند از ناحیه امام یازدهم (ع) نامه‌ای به دستم رسید که به خط حضرت (ع) نوشته شده بود و در آن نامه به ولادت فرزندش و غیبت او اشاره نموده است: «بدان که برای ما فرزندی متولد شده است و این امر نزد شما مخفی و از همه مردم مکتوم و پنهان است و ما این مطلب را جز برای نزدیکان و دوستداران ولایتش اظهار نمی‌کنیم. دوست می‌داریم که این مسئله را به شما ابلاغ کنیم تا خداوند به سبب آن شما را مسرور گرداند همان‌طور که خداوند ما را با آن مسرور و شاد گرداند.»

آگاه ساختن شیعیان از ولادت خاص حضرت حجت (عج)

مروّجی تصریح کرد: امام زمان عجل‌الله تعالی فرجه در نیمه شعبان سال ۲۵۵ هجری متولد می‌شوند. با توجه به نظارت و کنترل اطلاعاتی شدید دشمن، پنهان داشتن ولادت امام زمان عجل‌الله تعالی فرجه و هم‌زمان، صیانت از جان شیعیان کار دشواری جلوه می‌کند. برای آنکه اوج کنترل دستگاه عباسی علیه امام حسن عسکری و شیعیان ایشان را فهم کنیم، علی بن جعفر می‌گوید هرگاه که امام در سامراء قصد داشت خود را به دستگاه حکومت معرفی کند، ما می‌ایستادیم تا ایشان را ملاقات کنیم. روزی قرار بود امام (ع) را به دارالخلافه ببرند، در انتظار دیدن ایشان نشستیم بودم که ناگهان توقیعی از ایشان به من رسید که در آن، فرموده بود «أَلَا لَأَيُّ يَسْلَمَنَّ عَلِيٌّ وَ لَا يُشِيرُ إِلَى يَدِهِ وَ لَا يُؤَمِّئُ أَحَدُكُمْ قَاتِلُكُمْ لَأَتَمُّونَ عَلَيَّ أَنْفُسِكُمْ» یعنی زمانی که از مقابل شما عبور می‌کنم به من سلام هم ندهید و یا اشاره‌ای هم نکنید، زیرا شما در امان نیستید و با این امر، ارادت شما به من نشان داده می‌شود و جانان به خطر می‌افتد. شرایط این قدر سخت است که حتی سلام بر آن حضرت ممکن است جان شیعه را در خطر بیندازد.

وی افزود: یا زمانی که به حضرت سم دادند، معتمد عباسی اطرافیان خود را به سراغ ایشان فرستاد تا خبری از فرزند ایشان بگیرند. در نهایت اینکه با معجزه الهی امام عصر (عج) متولد شدند و در امنیت قرار گرفتند. از جمله آنکه تا آخرین لحظات، آثار بارداری در نرجس خاتون پیدا نشد، همچنان که مادر موسای نبی نیز اینچنین بود.

مروّجی با بیان اینکه دو مسئله مهم که شیعه در آغاز غیبت، با آن مواجه می‌شد؛ بحث ولادت و مسئله غیبت بود، گفت: چرا که شیعه در آستانه امامت حضرت مهدی (عج) با پدیده‌ای جدید به اسم غیبت حجت خدا روبه‌رو می‌شد (که در بطن آن شک به اصل ولادت نهفته بود) ابن‌الرضا (ع) را بر آن داشت که از قبل، زمینه پذیرش این دو مسئله را برای شیعیان هموار کند و از وقوع آن خبر دهند.

وی تصریح کرد: اشاره به ولادت در عین رازداری از جمله سیاست‌های ائمه در خصوص ولادت و غیبت امام هستند. بررسی مشکلات پیش روی مهدویت برای شیعیان در عصر امام زمان (عج) باعث شد ائمه ابن‌الرضا (ع) تا آن‌جا که ممکن بود تلاش خود را به کار گرفتند تا از وقوع شبهه بر این مسئله ولادت پیشگیری کنند. طرح مسئله مهدویت قبل از ولادت امام مهدی (عج) را می‌توان دلیلی قوی بر این نکته دانست. از امام هادی (ع) در خصوص ولادت حضرت ولی عصر (عج) سوال شد؛ ایشان فرمودند: «صاحب این امر کسی است که مردم در ولادتش به شک می‌افتند». البته این نکته مهم است که امام هادی (ع) اصولاً در معرفی امام حسن عسکری (ع) به عنوان جانشین مستقیماً و صراحتاً مطلبی عنوان نمی‌کردند و جانشینی محمد فرزند بزرگ‌تر خویش را صریحاً رد نمی‌فرمودند.

نمایاندن حضرت مهدی به خواص

وی افزود: در روایتی آمده است حسن بن ایوب می‌گوید: ما با حدود چهل نفر از شیعیان که احمد بن هلال نیز در بین آنها بود، در بیت امام عسکری (ع) حاضر شدیم تا در مورد امام بعدی از آن حضرت سوال کنیم. عثمان بن سعید عمری برخاست و گفت: می‌خواهم مطلبی بپرسم که امام عسکری (ع) به او اجازه نداد و لذا غضبناک برخاست تا از مجلس خارج شود که امام از ما خواستند کسی از مجلس خارج نشود و بعد از لحظاتی فرزندش که مانند پاره ماه می‌درخشید و بسیار شبیه آن حضرت بود، به ما نشان داده شد و امام او را به عنوان امام و جانشین بعد از خود معرفی کردند.

این کارشناس مذهبی خاطر نشان کرد: امام حسن عسکری (ع) دریافته بود که یکی از شاخص‌های «واقفیه» برای احراز امامت امام، فرزند داشتن آن امام بوده است. به همین دلیل، آنان امامت امام رضا (ع) را به دلیل ندیدن فرزندش مورد تردید می‌دانستند. از آن‌جا که این تردید در مورد امامت فرزند امام حسن عسکری (ع) نیز وجود خواهد داشت؛ امام حسن عسکری (ع) در صدد بر آمد در اقدامی منطقی و هوشمندانه، بهانه شبهه افکنان درباره امامتش را بزداید. لذا فرزندش را به عنوان امام بعد از خود به آن‌ها نشان داد و بر امامت و اطاعت از بعد از خودش تأکید کرد تا دیگر هیچ جایی برای شک و تردید وجود نداشته باشد. همچنین با

نشان دادن امام دوازدهم (عج) به آنان، مصداق مهدی موعود بر همگان مشخص شد و بطلان تفکر وافقیه و همفکران آنان که امام هفتم (ع) را قائم می دانستند، بر جویندگان حقیقت روشن گردید و به این ترتیب، عذر و بهانه ای در عدم شناخت مصداق امام دوازدهم (عج) برای شبهه افکنان باقی نماند.

طرح پیشاپیش مسئله غیبت

وی در بخش دیگری از این گفت و گو عنوان کرد: از جمله اقدامات مهم امام حسن عسکری (ع)، در زمینه سازی غیبت امام زمان (ع)، طرح پیشاپیش مساله غیبت بود. ایشان در موارد متعددی، غیبت فرزندشان را که جانشین پس از خودشان محسوب می شد خبر دادند و اینگونه مردم و جامعه را برای پذیرش غیبت آماده کردند.

مروچی طبسی با ذکر روایتی در این خصوص گفت: موسوی بغدادی نقل می کند: از امام حسن عسکری (ع)، شنیدم که می فرمود: «گویا شما را می بی نم که پس از من درباره جانشینم اختلاف می کنید. آگاه باشید که هر کس به ائمه بعد از رسول خدا (ص)، اقرار کند، اما منکر فرزندم شود؛ مانند کسی است که به همه انبیای الهی و رسولانش اقرار داشته باشد، اما نبوت رسول اکرم (ص)، را انکار کند؛ زیرا اطاعت از آخرین نفر ما، مانند اطاعت از اولین ماست و منکر آخرین نفر ما مانند منکر اولین ماست. آگاه باشید که برای فرزندم، غیبتی است که مردم در آن شک می کنند؛ مگر کسی که خدای تعالی وی را حفظ فرماید».

وی عنوان کرد: علی بن همام نیز از محمد بن عثمان عمری و او از پدرش نقل کرده است: من نزد امام عسکری (ع) بودم که از آن حضرت درباره خبری که از پدران بزرگوارش روایت شده است، مبنی بر این که: زمین از حجت الهی تا روز قیامت خالی نمی ماند و کسی که بمیرد و امام زمانش را نشناسد به مرگ جاهلیت در گذشته است، پرسیدند. ایشان فرمود: «این سخنان، حق است؛ همچنان که روز روشن، حقیقت دارد». گفتند: ای فرزند رسول خدا! حجت و امام پس از شما کیست؟ فرمود: «فرزندم محمد؛ او امام و حجت پس از من است هر که بمیرد و او را نشناسد به مرگ جاهلیت درگشته است. آگاه باشید که برای او غیبتی است که نادانان در آن سرگردان شوند، مبطلان در آن هلاک گردند و کسانی که برای آن، وقت، معین کنند، دروغ گویند. سپس خروج می کند و گویا به پرچم های سپیدی می نگرم که بر بالای سر او در نجف و کوفه در اهتراز است».

آماده سازی شیعیان برای دوره غیبت

حجت الاسلام مروچی خاطر نشان کرد: برپایه روایت های برجای مانده از پیشینیان، امام حسن عسکری (ع) یا بیشتر اوقات در حصر خانگی به سر می بردند یا به مناطق مختلف تبعید می شدند به همین دلیل امام هادی (ع) و امام حسن عسکری (ع) پیوسته خود را از بسیاری شیعیان به جز عده ای از خواص پنهان می کردند. خلفای بنی عباس هم فشار بیشتری به ویژه بر امام حسن عسکری (ع) وارد می کردند، به همین دلیل حضرت (ع) یا از پشت پرده با خواص و غیر خواص ارتباط برقرار می کردند یا در مسیری که خلفای بنی عباس ایشان را به دربار احضار می کردند با شیعیان خاص خود تکلم می کردند. بنابراین یکی از راه های آماده سازی مقدمه ارتباط مردم با امام زمان (عج) در دوره غیبت همین بود که امام حسن عسکری (ع) مردم را با مساله غیبت امام و عدم حضور ایشان در میان جامعه آشنا کنند یعنی شیعیان را با این موضوع مأنوس کنند تا از غیبت امام زمان (عج) وحشت نداشته باشند.

ارتباط حداقلی با شیعیان

حجت الاسلام مروچی عنوان کرد: امام عسکری (ع) برای مهیا کردن ذهنیت مردم و خصوصاً شیعه، درباره امر غیبت، شیوه نهان سازی خود را بیش از آنچه در زندگی امام هادی (ع)، مورد توجه بود، به کار گرفت. از این رو، ایشان به جز ایامی که به دستور معتمد، برای دیدار وی از خانه بیرون می رفت و یا به جهت مصالحی که در نظر داشت، به کسی اجازه ملاقات می داد، یا خود، شخصاً به دیدار آنها می رفت، دیدار و ملاقات دیگری با مردم نداشت. به گفته مسعودی، امام حتی برای شیعیان خود ظاهر نمی شد و از پشت پرده، با آنان سخن می گفت.

وی افزود: این عمل حضرت عسکری و پدر بزرگوارش (ع)، مقدمه ای برای غیبت صاحب الزمان (ع)، بود تا شیعیان با آن مأنوس شده و منکر غیبت نشوند؛ چرا که اگر غیبت امام عصر (ع)، به صورت ناگهانی رخ می داد، وضعیت بسیار سخت و غیر قابل تحملی برای شیعیان به وجود می آمد و چه بسا درک غیبت امام زمان (ع)، برای یاران و اصحاب خاص حضرت هم مشکل می شد؛ تا چه رسد به مردم عادی که مدت های زیادی با امام و حجت خدا به طور مستقیم ارتباط برقرار می کردند. در آن شرایط، حتی ممکن بود در اصل وجود حضرت مهدی (ع)، نیز شبهه ایجاد شود.

این کارشناس مذهبی با اشاره به ارتباط محدود امام (ع) با شیعیان گفت: از سوی دیگر، امام عسکری (ع) چون در پادگان نظامی

سامراء، تحت کنترل شدید حکام عباسی بودند، غالباً با شیعیان فاصله داشتند و امور و ارتباطات ایشان از طریق مکاتبات و توقیعات و وکلا بود؛ مثلاً از طریق مکاتبه به سوالات شیعیان پاسخ می دادند؛ ۵ تا جایی که «محمد بن یحیی» نقل کرده که «احمد بن اسحاق قمی» از امام عسکری (ع)، طلب دست خطی نمود تا بدان وسیله، خط حضرت را از غیر آن باز شناسد. بنابراین، می توان ارتباط مخفیانه و پنهانی امام با شیعیان را از تمهیدات مؤثر ایشان در زمینه سازی غیبت امام عصر (ع)، دانست.

ایجاد آمادگی برای عدم دسترسی به امام

وی در ادامه گفت: شیعه در طول تاریخ همجواری با امام، برای نجات از انحرافات اعتقادی و دریافت پاسخ سوالات و ابهامات آموزه های دینی به طور متداول با برخورداری از حضور فیزیکی و بی واسطه امام از سلسله نبوت و وحی الاهی پاسخ ها را درمی یافت و با آرامش خاطر طی مسیر می کردند؛ با آغاز غیبت، این مسیر با چالش مواجه شد و نقش بسیار برجسته بنوالمصائب (ع) آن بود که با راهکارهایی متعدد جامعه شیعه را برای گذر از این چالش ها آماده کردند. ایجاد احساس بی نیازی از برخورداری ظاهری یکی از این راهکارهاست. امام گاهی امام با تبیین جایگاه وکلا، شیعیان را به سمت عدم نیاز به دیدار سوق می دادند. درواقع وکلا امام، کانال عمده ارتباطی بین شیعیان با آن حضرت بودند. این وضعیت در عصر امام عسکری (ع) نیز ادامه داشت.

عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب اسلامی خاطرنشان کرد: امام حسن عسکری (ع) در پی نصب و معرفی وکیل خود، ابراهیم بن عبده، به جایگاه والای او در وثاقت و امین بودنش سخن به میان آوردند و این که هیچ عذری از افراد در ترک اطاعت از او پذیرفته نیست. در حقیقت این گستره از مقام و اختیارات وکلا و به کار بردن واژه عصیان در ترک اطاعت ابراهیم و دادن لقب، اولیا به او؛ گویای تلاش امام برای اعتماد شیعیان به وکلا و مقدمه چینی برای آغاز غیبت است.

شبکه وکالت، راهبردی مؤثر برای امنیت فکری شیعیان و پذیرش موضوع غیبت

این کارشناس مذهبی با تشریح اولین راهبرد امام حسن عسکری (ع) در تقویت مسئله مهدویت عنوان کرد: راهبرد امام حسن عسکری (ع)، فائق آمدن بر نظارت و کنترل اطلاعاتی نظام حاکم بود. در شرایطی که دشمنان درصددند مدام امام را تحت نظر داشته باشند، امام با اشراف اطلاعاتی و رهبری شبکه وکالت، در صد صیانت بخشی و امنیت فکری شیعه برآمدند.

وی عنوان کرد: در زمان امام حسن عسکری (ع) تشیع در مناطق و شهرهای متعددی مانند کوفه، بغداد، قم، نیشابور، خراسان، مدائن، ری، آذربایجان، سامرا، بصره و گرگان گسترش یافت. گستردگی و پراکندگی مراکز تجمع شیعیان، وجود سازمان ارتباطی منظمی را ایجاد می کرد تا پیوند شیعیان را با حوزه امامت از یک سو و ارتباط آنان را با یکدیگر از سوی دیگر برقرار سازد تا از این طریق آنان را از نظر دینی و سیاسی رهبری و سازماندهی کند. این نیاز از زمان امام جواد (ع) احساس می شد و شبکه ارتباطی وکالت و نصب نمایندگان در مناطق گوناگون به منظور برقراری چنین برنامه ای از آن زمان به مورد اجرا گذاشته می شد. این برنامه در زمان امام حسن عسکری (ع) نیز ادامه یافت. بر همین اساس بنی عباس از این مسئله هراسان بود که مبادا امام از این طریق می خواهد شورشی علیه حکومت داشته باشد در صورتی که سیره امام چنین نبود بلکه ایشان شاگردان خود را بیشتر به صلح و آرامش دعوت می کردند لذا ایجاد شبکه ارتباطی وکالت و انتصاب نمایندگان در مناطق مختلف برای ترویج معارف دینی از زمان امام جواد (ع) بوده منتهی در دوره امام حسن عسکری (ع) منسجم تر و سیستمی تر شده بود و نمایندگان امام به صورت سلسله مطالب فعالیت های خود را انجام و مشکلات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را بررسی و به دست امام حسن عسکری (ع) می رساندند.

در شرایطی که دشمنان درصددند مدام امام را تحت نظر داشته باشند، امام با اشراف اطلاعاتی و رهبری شبکه وکالت، در صد صیانت بخشی و امنیت فکری شیعه برآمدند

عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان و مذاهب اسلامی افزود: ضمن اینکه به دلیل برخی سخت گیری ها و مشکلاتی که حکومت بنی عباس به وجود آورده بود، حضرت شخصاً در منازل برخی از اصحاب حاضر می شدند و مشکلات وکلا و نایبان خود را بررسی می کردند. همچنین برای دعوت به خویشتن داری و پذیرش ولایت و غیبت امام زمان (ع) در مناطق مختلف نیز از پیک استفاده می کردند. همه حضرات معصومین هم اصحاب و شاگردانی داشتند که آنها را برای ترویج اسلام و بیان معارف دینی تربیت می کردند که امام حسن عسکری (ع) نیز از این امر مستثنی نبود ولی این مسئله در زمان ایشان به دلیل شرایط خاص یعنی تولد آخرین منجی و آخرین امام (ع) و آماده سازی برای عصر غیبت حساس تر شده بود لذا نیاز به آماده سازی بیشتری توسط امام (ع) داشت. بر اساس برداشتی که ما از روایت داریم، امام حسن عسکری (ع) یا بیشتر اوقات در حصر خانگی به سر می بردند و یا به مناطق مختلف تبعید می شدند به همین دلیل امام هادی (ع) و امام حسن عسکری (ع) پیوسته خود را از بسیاری شیعیان به جز عده ای از خواص پنهان می کردند.

وی خاطرنشان کرد: امام در این مقطع با طرح مسئله غیبت و گفتمان سازی در عرصه غیبت منجی، به یاری شیعیان شتافتند. امام در این مقطع با مدیریت منابع انسانی از طریق شبکه وکالت اقداماتی انجام دادند. ایشان با این کار در صدد است به جامعه شیعی القا کند که نیازهای علمی و فقهی را از طریق علما و فقها برطرف کنند. جالب است که گاهی امام پاسخ به سوالات فقهی را به صورت کامل بیان نمی کرد و گاه به بیان قاعده ای کلی اکتفا می کرد تا فقها بتوانند با کمک این قواعد به پاسخ برسند. این کار سبب ارتقای منابع انسانی در شبکه وکالت می شد. ایشان در صدد بودند شیعیان مسائل فقهی خویش را بدون حضور امام یاد بگیرند و مردم نیز به فقها رجوع کنند تا به این ترتیب با آمادگی وارد عصر غیبت شوند. همچنین امام گاهی از طریق نامه برای ارتباط با شبکه وکالت استفاده می کرد، مثل نامه ای که به علی بن حسین بن بابویه به مردم قم نوشت.

ارجاع شیعیان به منابع صحیح حدیثی

مروجی همچنین گفت: یکی از روش هایی که در سیره ابناء الرضا (ع) به منظور زمینه سازی و آمادگی شیعه برای رویارویی با غیبت حضرت ملاحظه می شود، ارجاع به منابع صحیح روایی است. بوری، یکی از اصحاب امام حسن عسکری (ع) که در مکه از زندانی شدن حضرت با خبر شد و احساس کرد شیعیان برای دستیابی به احکام دین دچار مشکل و سرگردانی شده اند؛ در مراجعت از حج، نزد امام رفت تا برای جامعه شیعه در احکام شرعی راهنمایی جوید. وی کتاب «یوم و لیل» را نزد امام برد؛ حضرت با دیدن آن فرمود: «عمل به این کتاب برای شیعیان سزاوار است». این تأیید امام در حقیقت راه مراجعه با منابع حدیثی و عالمان بزرگ صاحب تالیفات حدیثی را به شیعیان در زمان نبود امام نشان می دهد.